

"Teataja" poolsajand — pagulasperioodi kroonika

"Teataja" kirjastusühingu aastakoosolekul, 10. aprillil, mida juhatas esimees Johan Ungerson, rõhutati 1990. a. ilummisaruandes, et asutatuna 1944. a. on "Teataja" oluliselt jäänud pagulaslaskonna esimese generatsiooni ajaleheks, seda nii oma kaastöölise pere, toimetuse rutiinide, eriti aga ka oma lugejaskonna ja tellijas-konna osas. See on ka põhjuseks lehe raskustele ja probleemidele praegu. Tellimishinna tasumise kohustus ja moraal võiks parem olla. See on tingitud muudugi ka sellest erakordsest raskest koormast, mis praegu lasub väliseestlastel kontaktide arendamisel kodumaaga. Juba 1989. a. alustati lehe saatmist Eestisse. Toetustellimiste, aga enamikus tasuta eksemplaridena, saadetakse praegu kodumaale üle 170 eksemplari. Seda jätkatakse ka käesoleval aastal, kuigi see on lehele suureks majanduslikuks koormaks.

Lehe 1990. a. majandusaruanne näitab puudujääki kr. 51.225. Sellest on age kr. 40.000 juba eelmise aasta puudujääk. Puudujäägi tõttu on ka lehe osakapital kr. 52.799,- oluliselt ära kulutatud. Puudujäägi tõttu ei saanud "Teataja" viimastel aastatel oma kaastöölisele ka enam tasuda honorare, mis ka juba varemgi olid vaid sümboolsed. Kulused on tulnud kokku tõmmata ka kõigis teistes punktides.

Ebaõnnestunud reform

Aastakümnel 1977—1986 sai ka "Teataja" tagasihoidlikku riigitoetust Sisserännuameti kaudu. 1986. a. sisserännupoliitilise "reformiga" see toetus kaotati. Toetused anti nüüd veel kulul vähemuste keskorganisatsioonidele, kes pidid ise ka oma publikatsioone finantseerima. Tulemuseks on olnud, et vähemuste ajalehed on oma ilummise kas lõpetanud või ilmuvad edasi vaid ajakirjadena, keskorganisatsioonid on niigi vähest Sisserännuameti toetust suunanud nende arvates veelgi pakilise- maiks ülesandeks. Igal nädalal ilmuvad vähemuste ajalehed nagu EPL võisid endiselt toetust saada riikliku pressitoetuse kaudu. Aga ka siin on üha rohkem kuuldavale tulnud häält, et kogu riiklik pressitoetus tuleks lõpetada. Alates eelmise aastast on ka rootsi ajakirjanduse majanduslik olukord väga oluliselt halvenenud ja arvukad ajalehti ähvardab väljandmise lõpetamine. Peamiseks põhjuseks on olnud kuulutuste vähenemine seoses üldise majanduskriisiga.

Sellel aastakümnel kui "Teataja" sai riigitoetust, is selle saamise tingimuseks, et leht ilmuks vähemalt 24 numbrit aastas 12-leheküljelisena. Need nõuded nüüd enam ei kehti. "Teataja" 1991. a. ilummiskavas on ette nähtud suurema osa lehtede ilummist 8-leheküljelise. Nii on "Teataja" sunnitud tagasi pöörduma sellele lehemahule, nagu seda on trükitud suurema osa varsti poolsajandilisest ilummisajast. Mõnedel

perioodidel ilmus leht isegi 4-leheküljelisena. Aga selle vastu veel varajasemal perioodil ilmus "Teataja" ka igal nädalal ja algaastail isegi 2 korda nädalas.

Poolsajandi Juubelifond

Aastakoosolek võttis vastu ka "Teataja" Poolsajandi Juubelifondi põhikirja. Selle esimeses punktis öeldakse: "Teataja" esimene number ilmus 28. okt. 1944. Seega juba mõne aasta pärast täitub lehe ilummisest pool sajandit. "Teataja" on seega üheks vanemaks publikatsiooniks Eesti ajakirjandusajaloos, samuti üheks vanemaks eksiilajakirjanduse publikatsiooniks üldse. "Teataja" aastakäigud on kujunenud üheks olulisemaks ja väärtuslikumaks Eesti mõ-
dunud poolsajandi ajaloo ja kultuuriloo allikmaterjaliks ning kroonikaks. Et seda sündmust jäädvustada ja "Teataja" jätkuvat väljaandmist ning edasilikumist kindlustada, otsustas "Teataja" juhatus oma koosolekul 6. märtsil 1991 "Teataja" ühingu ja kirjastusühingu aastakoosolekule 10. aprillil 1991 ette panna asutada "Teataja" Poolsajandi Juubelifond.

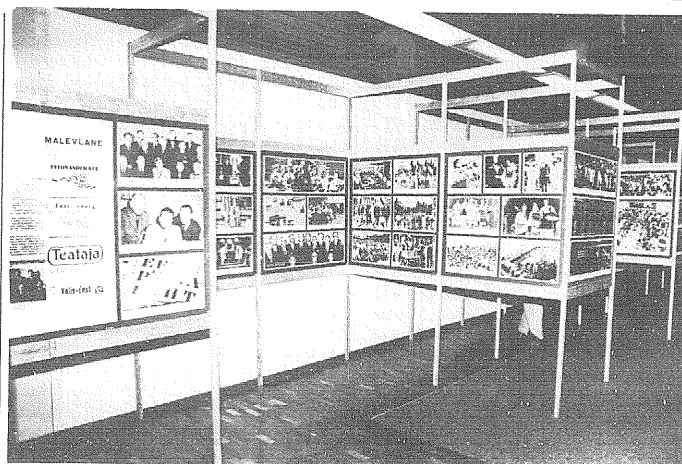
Vastavalt põhikirjale saab Poolsajandi Juubelifond oma sissetulekud ühekordsete või ka korduvate annetustega, testamentidega ja teiste legaatidega. See võib toimuda ka isiklike ja nimeliste mälestuskapitalide kaudu. Sissemakse võib teha kõigisse "Teataja" kontodesse. "Teataja" toob selle kohta edaspidi veel täpsemat informatsiooni.

Juubelifondi eesmärgiks on ka kaasa aidata pagulaseeluse ajaloo uurimisele ja "Teataja" poolsajandi ilummise ajaloo ja ülevaate väljaandmisele. Tallinna Keskraamatukogus on juba alustatud "Teataja" sisu bibliograferimist algusest peale. "Postimehe" üks toimetajaid Tiit Pruuli on Tartus kirjutanud ülikooli lõputööna uurimuse "Välis-Eesti ajakirjandus 1940—1950" 230 lk. Ta sai selleks rikkalikult materjali ka "Teataja" arhiivist. Autor arendab uurimust praegu edasi doktoritööks.

Aastakoosolek otsustas välja anda "Teataja" poolsajandi kroonika. Selle esimene osa oleks lehe väljaandmise ajalugu, teine osa Aksel Mark'i poolt koostatud sündmuste poolsajandi kroonika kokkuvõttena "Teataja" sisust.

Peakoosolek avaldas tänu lehe juhatause kauaaegsele esimehele Johan Ungersonile, kes terviselikel põhjustel oma ameti maha pani. Ta jääb aga edasi "Teataja" vastutavaks väljaandjaks. Kirjastusühingu esimeheks valiti Mihkel Mathiesen; abiesimeheks Johannes Mikhelson; sekretärideks Rutt Agnia Eliaser ja Ilmar Olesk. Juhatause liikmeiks Hele Lüüs, Kaljo Käärik ja Rein Moora. Revidentideks valiti tagasi Meemo Mäelo, Voldemar Piirand ja Ago Pärtel. Teised ametihood tulevad valimisele järgmisel aastal.

A.H.

Väljapanekuid näituselt "Unistus Eestist" Tartu Ülikooli Teadusraamatukogus. Vasakul eesti ajalehti maapaos: ülal Soomes 1943—44 ilmunud "Malevlane", laagrileht "Tylösandi Kaja" 1944. a. sügisest, 1944. a. oktoobris ilummist alustanud "Teataja" ning sellele järgnenud "Välis-Eesti" ja "Eesti Päevaleht".

Edasi pilte eestlastest Rootsis: kirikutegelasi, ESTO 80 jm.

(Foto: Enn Kalve)

Eesti Raamatukaubastu

teatab, et praegu on nende kaudu võimalik tellida välismaale raamatuid otse Eestist. Varem teatavasti toimus see saatmine Moskva kaudu. Seega peaksid nüüd tellitud raamatud jõudma soovijaile kätte kiiremini. Soovi korral on Eesti Raamatukaubastu nõus saatma ka raamatuid tutvustavaid materjale.

Kaasmaalased, kes soovivad tellida raamatuid Eestist, võivad ühendust võtta järgmisel aadressil:

Eesti Raamatukaubastu,
Laki 28,
200 108 Tallinn,
Estonia

* Insener (civilingenjör) Eugen Juštšuk Stockholmis tähistas 24. apr. 70. sünnipäeva.

Viuldaja Carmen Prii surnud

Silmapaistvamaid eesti viuldajaid Carmen Prii-Romanenko suri 8. apr. Greenville'is, USA-s. Ta oli sünd. 2. aug. 1917 Tallinnas. Lõpetas Tallinna Konservatooriumis prof. J. Paulseni viiuliklassi ja äratas peagi tähelepanu oma temperamentse mänguga. Carmen Prii esines sageli ka solistina orkestrikontsertidel. 1944. a. sügisel põgenes Saksamaale, kust hiljem siirdus USA-sse. Üks tema viimaseid suuremaid esinemisi oli 1972. a. Torontos toimunud I Ülemaailmsel Eesti Päeval.

Lähematen leinavad abikaasa ning tütre Linda abikaasaga ja Karin, samuti õde, pianist Karin Grisar Antverpenis.

Kas olete tasunud "Teataja" tellimisraha?

Oleme "Teataja" ja lehe vahele lisatud erinformatsioonis korduvalt teatanud, et majanduslikel põhjustel oleme sunnitud lehe saatmise lõpetama neile lugejaile, kes oma tellimisraha 1991. a. kohta ei ole tasunud. Eestisse saatmine esialgu veel jätkub. Loodame, et soovite olla lehe lugejad ka edaspidi ning saadate oma tellimissumma kohe.

Neid, kes oma tellimisraha on juba tasunud, palume meeldetuletused jätta lihtsalt tähele panemata.

Teataja

Box 16 323, S-103 26 Stockholm, Sverige

Postgiro 5 37 51 - 4

Välismaalt saata (šekid "Teataja" aadressil.

Teataja

11.5.1991

NSV Liit ja Jaapan

Mihhail Gorbatšovil ei läinud ilmselt korda oma läbirääkimistel Tokios saavutada majanduslikku abi Jaapanilt, mida Nõukogude Liit nii hädasti vajab täieliku katastroofi vältimiseks. Positiivset tulemust takistasid teadagi neli Kiriili saart, millised Nõukogude Liit Teise maailmasõja lõpul anastas võidetult ja reageerimisvõimetult Jaapanilt. Lootused, et Gorbatšov oma ajaloolisel reisiril toob jaapanlastele saarte tagastamise asjus rõõmusõnumi ja saavutab ühtlasi nende poolehoidu ja majandusliku abi, ei täitunud. Nõukogude Liidu välisminister Bessmertinovi ning Jaapani välisminister Nakajama, kirjutasid kolmepäevase visiidi lõpul, neljapäeval, president Gorbatšovi ja peaminister Kaifu juuresolekul alla küll viiele kokkuleppele, neljale nõodivahtusele ja kolmele memorandumile, mis jätsid aga põhiküsimuse jätkuvalt lahiseks.

Nõukogude Liidu president Mihhail Gorbatšov ja Jaapani peaminister Toshiki Kaifu, avaldasid neljapäeval ka ühise lõpp-kommünikee, millest uudisteagentuur REUTERS tegi järgmise kokkuvõtte:

"Jaapani peaminister Toshiki Kaifu ja Nõukogude Liidu president Mihhail Gorbatšov pidasid üksikasjalisi ja ulatuslikke läbirääkimisi kõikide probleemide üle seoses rahulepingu projekti koostamise ja (lepingu) sõlmimisega, kaasa arvatud territoriaalsete demarkatsioonide, mis põhineb mõlema poole seisukohtadel nelja saare — Etorofu, Kunashiri, Shikotan'i ning Habomai saarerihma omanikuõiguse asjus". Kommünikee järgi leppisid mõlemad pooled kokku selles, et rahuleping, mis sisaldab ka territoriaalprobleemi lahendamise, saab olema lõppdokumendiks Teise maailmasõja arvete oendamiseks.

Nõukogude pool oli teinud saarte asjus järgmised ettepanekud:

- vähendada Nõukogude Liidu sõjaväelist kohalolekut kõnesoleval neljal saarel;
- alustada mõlemale poolele kasuliku majandusliku tegevust nendel saartel;
- kaotada viisa-sundus saari külastavatel Jaapani kodanikel;
- ning suurendada suhtlemist saarte elanike ja Jaapani kodanike vahel.

Jaapani pool omalt poolt oli lubanud neid punkte tulevikus arutada.

Mõlemad riigimehed olevat olnud üksmeelsed selles, et kõige tähtsam on kiirendada rahulepingu ettevalmistust.

Mõlemad riigimehed kinnitasid ühtlasi oma kindlat kavatsust töötada selles suunas energiliselt ja konstruktiivselt, kasutades kõiki positiivseid elemente, mis bilateraalsed läbirääkimiste kaudu on laekunud 1956. a. ühisest deklaratsioonist saadik, millega kuulutati tegelik sõjategevus lõpetatuks.

penuks ja kehtestati diplomaatilised suhted mõlema maa vahel.

Gorbatšov ja Kaifu lubasid ühtlasi edendada tihedamat läbikäimist kaubanduse, majanduse, teaduse, tehnoloogia, poliitika, sotsiaal-ala, kultuuri, hariduse, turismi ja spordi valdkonnas.

Välisministrite poolt allkirjutatud dokumentides käsitletakse mõlemapoolset koostööd paljudel aladel ja erinevatel tasanditel.

Ühes kokkuleppes lubab Jaapan Nõukogude Liidule tehnilist abi, et hõlbustada perestroikat ja maa lülitamist turumajandusse. See hõlmab Jaapani valitsuse ja erakspertide saatmist ja seminaride korraldamist niisugustel aladel, nagu rahandus, tootmine, distributsioon ja töö produktiivsus.

Sõlmiti ka uus kaubandusleping aastateks 1991 kuni 1995, mis näeb ette kaubanduse elustamist, maksu-meetodeid ja vahukohtu menetlust tülküsimuste puhul.

Kahes ühisest kommünikees kavatsevad mõlemad maad vastastikku hakata korraldama näitusi ja näitemüüke ning arendada koostööd kalanduse alal.

Kaks nõodivahtust kõnelevad uute lennuliinide avamisest Irkutski ja Niigata vahel Jaapani looderannikul, Moskva ja Kesk-Jaapani linna Nagoya vahel, ning lubatakse Jaapanile tihedamaid lennuliinidusi Lääne-Euroopaga üle Siberi.

Üks teine kokkulepetest käsitleb koostööd tuumajõu rahumeelse kasutamise alal, hõlmates ekspertide ja informatsioonivahtust tuumalase ohtu, keskkonna kontrolli ja teadusliku uurimise alal. Ühiselt kavatsetakse tegelda ka meetoditega 1986. aasta Tšernobõli tuumakatastroofi tagajärgede leevendamiseks.

Ühes memorandumist räägitakse nn. "töötasandil" toimuma hakkavate läbirääkimiste baasi tugevdamisest aladel, nagu kaubandus, kultuur, majandus- ja loodusteadused.

Esimestest lääne pressikomentaaridest selgub üksmeelne hinnang, et paljudest signeeritud üksikasjalistest dokumentidest hoolimata, on Nõukogude Liit ja Jaapan nende läbirääkimiste kaudu põhiküsimuste lahendamisel teineteisele väga vähe lähemale jõudnud. Kolmepäevaste intensiivsete läbirääkimiste lõpul kiitsid mõlemad riigimehed vaid teineteise siirust ja avaldasid taset saavutada edu tulevikus ning jätkata koostööd selle progressi saavutamiseks.

Mitte midagi niisugust, mida Kaifu töönaoliselt oli oodanud. Aga ka mitte midagi niisugust, mis Gorbatšovi majanduslikke muresid oleks leevendanud.

Aa5

Ebaselgus ELHÜ tuleviku suhtes jätkub

"Teataja" avaldas 1990. a. 19. mai numbris pikema ülevaate "Kuhu on kadunud Eesti Laenu-Hoiu Ühisus". Selline informatsioon oli hädasti vajalik, kuna Eesti Laenu-Hoiu Ühisus on olnud pikki aastakümneid Rootsi eestlaskonna üks aktiivseid ja demokraatlikke koostööorganisatsioone. Kuni 1989. a. lõpuni oli ELHÜ Esinduskogu alati valitud kontoomanike poolt demokraatlikult kirjalike valimistega, kusjuures valitud 20-liikmeline Esinduskogu võis hiljem veel juurde kopeerida 10 liiget kohtadelt. Senise arengu ja rutiinide katkestuse põhjuseks oli teatavasti suur ümberkorraldus Rootsi säästupankade kogu organisatsioonis. Eelmisel aastal toimunud ELHÜ Esinduskogu kokkulekul esitati lootust, et käesolevaks aastaks rohkem selgust saabub ELHÜ ja peapanga vahelkordades.

Nüüd, 20. aprillil toimunud ELHÜ Esinduskogu aastakoosolekul selgus siiski, et ka möödunud aastal siin ei ole saanud lõplikumaid lahendusi. ELHÜ esimehe Jaan Vilvali ja panga juhataja dir. Alfred Ventseli poolt antud informatsioonidest võis järeldada, et ümberkorraldused jätkuvad. ELHÜ juhatus oli valinud toimikonna, kelle ülesandeks oli pidada läbirääkimisi Första Sparbankeni juhatajaga ELHÜ jätkuva staatuse ja edaspidise tegevuse osas. Aga aruangete arvates on raskus olnud eriti selles, et pole päris selge olnud, kellega suure ümberorganisereimise läbirääkimistele tuleb läbirääkimisi pidada. Eestlaskond on ka rootsi ajakirjanduse kaudu aeg-ajalt saanud informatsiooni toimuvast suurest säästupankade reformist. Selle informatsiooni kohaselt on ka säästupankatabanud eelmisel aastal suured krediidikahjud, nii nagu see on toimunud teistegi suurpankade ja paljude kohalike pankade osas. Selle tulemusena on ka Första Sparbankeni esimees ja juhataja lahkunud, mis on veelgi suurendanud raskusi läbirääkimisteks ELHÜ tuleviku küsimustes.

Et mingit ülevaadet saada eestlaste hoiustest, on ELHÜ juhatus palunud juhatusel liikmel ja peapanga koostöötaval Siffer-Service Datacentral'i AB dir. Rein Puusepal teha raali uurimus eestlaste hoiuste kohta. Rein Puusepa aruandest selgus, et eesti nimedega kontode arv on umbes 2000 hoiustega ca 118 milj. krooni. Kui siia lisada eesti ettevõtete ja organisatsioonide hoiused ning Eesti Kapitali summad, siis arvas aruandja, et eestlaste hoiuste summa ELHÜ tegevuse raamides peaks olema ca 150 milj. krooni. Koosolekul arvati, et Rein Puusepa huvitat ja oluline uurimus oleks tulnud tegevasaruandes ära tuua, kus viimaseil aastal on puudunud ülevaated eesti hoiukontode arengu ja seisuga kohta. ELHÜ tegevuskulud olid 1990. a. 27.909 krooni, sellest olid ajalehtede tellimispreemiad kr. 15.675. Tegevuse kuludest tasuti peapanga poolt 9.533, ülejäänud võeti ELHÜ oma tegevuskapitalist, mis 1990. a. lõpul oli kr. 102.816.50.

ELHÜ juures asub ka Eesti Kapital. ELHÜ juhatus on ühtlasi ka Eesti Kapitali juhatajaks. Siin oli esitatud täpne aruanne ja oma siult vägagi positiivne. Eesti Kapitalis oli 1990. a. lõpul kokku 5.355.443 krooni. See koosnes üldkapitalist kr. 446.097.- ja 35 erinimeliseid sihtkapitalist kr. 4.909.345.-. Toetusi oli antud Eesti Kapitalist 1990. a. kokku kr. 209.090.- Suuremad toetused: Stokholmi Eesti Kool 60.000.-, Göteborgi Eesti Kool 25.000.-, preemiad koolilõpilastele kr. 17.950.-, "Kungla" Lastekodu remont 10.000.- jne. Eeskirjade kohaselt peavad summad minema enamikus noortetööks,

koolidele ja noortele kultuuretegevatele stipendiumideks. Kokku on stipendiume ja toetusi Eesti Kapitalist alates 1983. a. antud kr. 704.126.-.

Aastakoosolekut juhatasid Sven Hansson ja Rein Tarmet ning protokolli Johannes Äro. Juhatuses valiti tagasi vanuse tõttu väljalangenud juhatuseliikmed Jaan Vilval, Rein Puusep ja Arne Vöting. Juhatuses kuulusid veel: Johan Haabma, Hugo Mickelin, Rein Tarmet ja Eldur Velliste. Eesti Kapitali revisjonikomisjoni valiti Herbert Iir, Vello Ventser ja Alide Martinson.

Aastakoosolekule järgnes koosviibimine Eesti Maja Viru ruumides. Siin tervitas kammer Bert Engren, kes ELHÜ-le ja eestlaste vabadusvõitlusele pikki aastakümneid on kaasa aidanud. Nüüd ta ei ole ELHÜ tegevusega enam otseselt seotud, kuna ta kuulub uue kontserni koosseisu. Ta rõhutas, et ELHÜ tegevus ja eestlaste hoiuste summa on peapanga juures lugupidamist ja kõrget hindamist leidnud. Rootsi säästupankade suur reform on nüüd kestnud aastaid, aga hakkab siiski lõpule jõudma. Organisatoorselt saab see uue aktsiaseltsi vormi, mis avab tee ka kõigiks välistehinguteks. Tekib Skandinaavia suurim kapitali ja panganduse institutsioon. See reform on olnud hädavaajalik, kui Rootsi liitub Euroopa Ühisturuga. Eesti sektor on eriti nüüd oluline, kus ka uus loodav pank pärast reforme kavatseb oma panuse anda Eestis ja teistes Balti riikides sealsete säästupankade ja kogu panganduse välja arendamiseks.

Esinduskogu liikmete poolt tänas Sven Hansson.

Läbirääkimiste all

mainis Arvo Horm, et kui läheda viimastest Eesti Ettevõtjate Ühingu aastakoosoleku ka viimaste aastate ELHÜ kokkulekute muljetist, siis võiks arvata, et oleme sattunud majanduse küsimustega tegelevais organisatsioonides teatavasse kriisilokorda. Seda eriti, kui seda võrrelda meie kultuuri tegevuse endise aktiivsusega. Arvo Mägi arvas, et see võib küll nii näida väljapoole, aga ka meie pagulas-kultuuri sektoris on raskused suured.

Kui ELHÜ 27 aastat tagasi loodi, siis leidis nii mõnigi, kes kahtles, milliseks meie oma "pisipanga" saatus võib kujuneda Rootsi suurpanga raamides. ELHÜ tahtis teatavasti ka kujuneda meie Eesti krediiduühistude eduka traditsiooni jätkajaks paguluses, kuigi peapank ise ei olegi ühistuline institutsioon. Nüüd tuleb siiski loota, et ELHÜ endale edasijärgne võimalus leiab ka loodava suure kontserni raamides. Kodumaal tuleb varem-hiljem jälle taastada kogu ühistuline sektor ja ka muidugi krediidühistused, kus Eesti oli oma iseseisvuspäevade lõpul üks esimesi maailmas. Eriti selleks on vajalik, et ELHÜ saaks oma tegevust jätkata.

Et krediidühistused ka paguluses saavad olla edukad, näitab Toronto Eesti Ühis-panga areng, kus eelmise aasta lõpul hoiuste summa oli lähenemas 40 milj. dollarile (240 milj. kr.) panga tulud 4,8 milj. dollarit (ca 28 milj. kr.) ja ülejääk 267.000 dollarit (ligi 1,5 milj. kr.)

A. H.

* Majandusteadlane ja Upsala Ülikooli audoktor Rudolf Jalakas sai Borås asuva Immigrant-Institutit'i auhinna kui sisse-rändaja, kes on eriti siilpaistavate tulemustega töötanud rootsi ühiskonnas.

* Arnold Jürisoo Solnas, Stokholmi lähedal, tähtsast 30. apr. oma 75. sünnipäeva.

Surmajuhtumi korral
konsulteerige suurima usaldusega matusebürood

THURE SÖDERQUIST
Begravningsbyrå AB

• Eestikombelised matusetalitused

• Varanduse üleskirjutamine • Kindlustusküsimused • Päranduse jagamine

Mariatorget 1, 118 48 Stockholm

Tel. 08 - 743 08 95 vx, Peale kontoriaega tel. 08-642 31 56, 39 41 46

Funebris'i usaldusmees, Rootsi Matuseettevõtjate Liidu liige

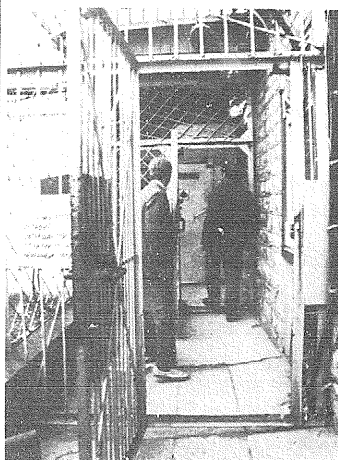
Rauda ja metallvõresid on vangla ümber kümnete tonnide kaupa. Pildil seisab: "Keelutsoon! Lähimäik keelatud."

(Foto: Jaano Räsä)

Kiri Patareist Eesti vanglaist praegu

Alljärgnev kiri on selle aasta algul salaja välja toimetatud Tallinna Eeluurimisisolaatorist nr. 1 ehk rahvakeeli Patarest. Paljud lugejaist peaksid ehk kursis olema mõõdu- nud aasta oktoobris-novembris mitmetes Eesti kinnipidamiskohtades puhkenud streikidega, mil vangid asusid ühiselt protestima ebainimlike töö- ja elamistingimuste vastu. Vangide esindajad ja veel mitmed aktiivse- mad neist paigutati seepeale Patareisse, et sel viisil püüda lõpetada vastuhakud N. Liidu vangivalvureile.

Ei oska küll öelda, kui palju inimesi üldse meil karistusasutustes viibib, kuid see-est on võimalik tutvuda nende asutuste nimesõkuga. Mõningate laagrite juhtkonda puudutavad andmed võivad olla veidi vana- nenud, sest need on esitatud umbes aastava- nuse seisuga.

Kümmekond metallust lahutavad vangistatud vabadusest.

(Foto: Jaano Räsä)

Asutus JUM 422/3 paikneb samuti Rummus, eelmisest mitte väga kaugel. Selle asutuse tööd juhib sõjaväelasest major Viktor Jelseikin.

Asutus JUM 422/4 asub samuti Rum- mus, ülemaks on sõjaväe alampolkovnik Jaan Ilm.

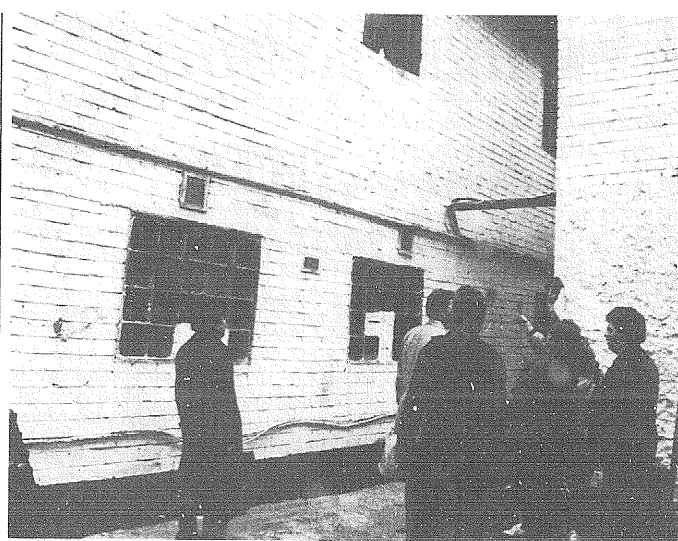
Kinnipidamiskoht JUM 422/5 asub Tallinnas Tisleri tänav 31a ja seal on ülemaks sõjaväe alampolkovnik Vassili Maiboroda.

Asutus 422/6 Rapla maakonnas Laudna alevis ja seal on ülemaks sõjaväemajor Ivo Torm.

Asutus JUM 422/7 asub Viljandis, sealset tööd juhib Ivar Tenno. Asutus JUM 422/8 asub samuti Rummus, sealne ülem on kapten Ivan Karandašev.

Asutus JUM 422/9 asub Tallinnas, Kalaranna tän. 2. Ülem on seal major Roza Parfenjeva.

Viljandis, Tallinna tn. 41 asub ka noortekoloonia, selle ülem on major Anatoli Tseboksarov.

Asutuses JUM—422/2 viibisid külas mõned ülemnõukogu saadikud ja ajakirjanikud. Läbi avatud akna kõneles ja andis neile informatsiooni kartseris viibiv inimene.

(Foto: Jaano Räsä)

* Rein Moora Huddinges saab 12. mail 65- a.. Ta on soomepoiss ja üks JR 200 Sõpr- usühingu organiseerijaid olles koos Evald Uustaluga autoriks ka soomepoiste aja- loole. Pikki aastakümneid on ta juhtivalt kaasanud ka Rootsi Kodukaitses ja selle laskurklubides. Ta on oma kaasabi andnud ka Eesti Rahvusnõukogule, Balti Huma- nistlikule Ühingule ja purjetajate ühingule "Nautic". Kuulub ka ajaleheühing "Teataja" juhatuse. Ametilt on ta graafik ja töötanud juhtivail kohtadel Stokholmi suurtes trüki- kodades.

* Stokholmi Poistekoor sõitis 30. aprillil kahe nädalasele kontserreisile Saksamaale. Esinetakse Göttingenis ja selle piirkonna kirikus. Ringreis lõpeb kontserdiga Berli- nis. Eesti Koolist laulavad kooris Toomas Sepp ja Mats Peeter Horm. Nooremate gruppide koorijuhina töötas koori juures mõningaid aastaid Helle Lemmik.

* End. Põltsamaa gümnaasiumi direktor, matemaatik Hartvig Reinvald New Yorgis tähistas oma 95. sünnipäeva. Ta võitis ohvitserina osa Eesti Vabadsussõjast.

* Insener Arnold Kõiv Tallinnas tähistas 18. apr. oma 85-sünnipäeva. Ta on sündi- nud Võrumaal. Dotsent Tallinna Tehnika Ülikooli juures, hiljem tehnika kandidaadi teaduslik kraad.

* Ellenor Erenurm tähistas 23. apr. Hägers- tenis, Stokholmi lähedal, oma 90. sünni- päeva. Ta on sündinud Rakveres.

Teataja

Utgivare:

ESTNISK KOMMITTÉN

Vastutav väljaandja

(ansvarig utgivare): Johan Ungerson

Asetäita: Mikkel Mathiesen

Toimetuse

Aksel Mark (peatoimetaja)

Harri Kiisk (tegevtoimetaja)

Arvo Horm

Keskorganisatsioonide esindajad

toimetuse nõuandvas kogus:

Jaan Ruusa (Eesti Komitee),

Peeter Tõnis (Eesti Rahvusnõukogu)

Vello Mänd (Eesti Rahvusfond),

Kalju Lepik (Eesti Kultuuri Koondis)

Eesti Maja, Wallingatan 32, I

111 24 STOCKHOLM

Kaastöö ja muu post saata aadressil:

Box 16 323, 103 26 STOCKHOLM

Telefon 20 70 61

Postigiro 53 751-4

*

Tellimishinnad:

Skandinaavias 12 kuud 250 kr.

6 kuud 130 kr.

Õhupostiga Euroopa riikidesse:

12 kuud 300 kr., 6 kuud 160 kr.

Õhupostiga Kanadasse:

12 kuud 60 Kan. doll., 6 kuud 32 Kan. doll.

Õhupostiga USA-sse,

Austraaliasse ja teistesse maadesse

väljaspool Euroopat:

12 kuud 50 US doll., 6 kuud 26 US doll.

*

Aritob AB
Strängnäs 1991

Avaldus okupatsioonivalitsusele

Tallinna Roheline Liikumine, Eesti Komitee (Tallinnas) ja Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei on vahendanud okupa- sioonivalitsuse esimehele Edgar Savisaarele üksikasjaliku pikema avalduse Eesti vange- late olukorrast. Avaldus on 9 masinakirja- lehkele ja selle on koostanud Tallinna Eeluurimisisolaatoris (Patareis) viibivad Raul G. Kaasik ja Imre Arakas.

Asutuse JUM—422/2 ülem polkovnik Sokolov oma kabinets.

(Foto: Jaano Räsä)

Kultuur ja kriitika

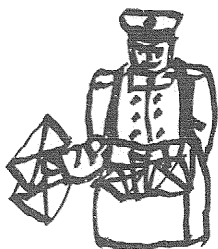
Raimond Kolk Post ja postkontor vanasti ja praegu

August Strindberg on kuskil kirjutanud, et kui ta mõõdunud sajandi lõpul lühemat aega Kopenhaagenis elas, kanti seal posti välja kaheksa korda päevas.

Tehti seda kindlasti mujalgi. Peale selle käisid koduabilised ja hotellide jooksupoisid kirjadega ringi. Juba Mozarti ooperites ja teistes vanemates teatritükkides.

Muidugi, ei olnud ju telefoni.

Aga veel 1940-ndail aastail, kui me Rootsi jõudsime, toodi posti kaks korda päevas. Lau- ja pühapäevadel, jõuluõhtuil ja teisel pühäl üks kord.

Nüüd on see kaunis mälestus ainult. Posti kantakse välja esmaspäevast kuni reedeni üks kord päevas, kui ei juhtu just pühad olema. Kui on head pikad pühad, ei näe sa mingit posti ega kirja 5—6 päeva järjest.

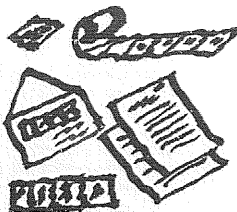
*

Inimloomuse juurde kuulub kontaktivajadus ja huvi ning uudishimu teise omaaolise olevuse vastu. Postiteenistus oli käigus juba vanas Egiptuses, Kreekas ja Roomas, olgu peale et eeskätt administratsiooni ja sõjaväe tarvis.

Kristiina valitsuse ajal Rootsis tehti a. 1636 seadus, et ühiskondlik postiteenistus peab lahti seisma kõikidele kodanikkudele, seisuslikule uhkusele ja varanduslikule jõukusele vaatamata.

Nüüd hakkab ka see seadus nagu paljud teisedki oma sisult järjest hõredamaks muutuma. Sellest ma tahtsingi kirjutada.

Meie ringtänaval pargi ümber elab ligemale paar tuhat inimest. Kõikesugust sorti ja nägu. Ilma suuremat ette teatamata, nagu varas öösel, pandi meie postkontor aastapäevad tagasi siiski kinni. Ei tasuvat ennast ära, öeldi. Ruumide tüür on kallis jne.

Nüüd vanul päevil olen ma ainult kirjamees veel ja juba sellegi tõttu post-

kontorist õige olenev. Mul oli sinna asja iga päev ja mõnikord mitugi korda päevas. Aga katsub ju leppida ja kohaneda. Ma ostsin endale igat sorti postmarke koju, olin ise ja enda ette nagu väike postkontor. Kuigi kirjade kaalu mul veel ei olnud, nii et ma kleepisin tõenäoliselt igale kirjale ja korrektuurile topelt postmargid peale. Kindluse mõttes. Trükitööde odavam tase nagu üldiselt teada on juba ammu kadunud. Ole vait ja kuss oma ölekotil, vana siga, mis sa siin üldse veel kirjutad ja seletad, trükid ja saadad, on nähtavasti postivalitsuse arusaamine!

Mu nõrdumus saavutas haripunkti, kui ka postkast kadunud postkontori ukse eest aastapäevad hiljem ühtäkki minema viidi. Jälle tegid seda nagu vargad öös, vähemaltki teadet või sõnumit järele jätmata.

Seal ma seisin ligineva kevade ja kevadõhtu vihmatihutavas hämaras oma kirjadega näpus. Ainus võimalus midagi veel päästa oli alla kesklinna sõita. Postkasti ükskord olemas olnud postkontori ukse ees tühjendati nimelt kell 19.00. Ja kirjutavale kodanikule on see mõnikord lõputult tähtis, kas kell 19.00 või 16.00. Kell 16.00 tühjendatakse nimelt kõik teised postkastid kuskil maantee ääres.

*

Nad ütlevad, et teevad seda kokkutõmbamist ja ratsionaliseerimist meie kõikide hüvanguks. Et oleks veelgi parem teenindus ja hulga odavam.

Võib siiski küsida. Elektroonika on asjale palju kaasa aidanud, aga edasi?

See kehtib ka pankade ja pangakontorite kohta. Kus varem oli 6—7 luuki lahti, su asi kiiresti ja sõbralikult korda aeti, on nüüd ehk paar luuki veel avatud. Sa pead pool tundi või ka terve tundi ja rohkemgi

Kalju Lepik

KOERU POISI KOERUSELAULUD 3

Mul oli kõrtsapill kõrtsilauludeks, nopikannel pulmarahvale pillilooks.

Peremees võttis pahaks mu pilliviisid. Pilli pani raiepakule. Kirvega raius mitmeks tükiks.

Üks tükk läks longates Lätimaale, teine sörkis Siberi sidima. Muist läks musta mulla alla kasvama jändrikuks lorilooks, peremehele turtsu lõõma.

Kõrtsilaulud võtsin Rootsi kaasa.

PÄEVAPILT

Vanasti oli mul pruudi päevapilt plüüskaante ja vasklukuga albumis, Koerus mihkliilaadal piltnik Öhmani tehtud.

Tüdrukul oli suur suu ja hõredad hambad.

Aga magus oli kõik muu.

Illustratsioon: Otto Paju

sabas seisma või numbrilapp näpus kuskil kivikõval pingil istuma. Mis elektroonika korda on saatnud, selle pead sa oma "vabast" ajast kinni maksma. Sellest vabast ajast, mida kõik sulle süle ja seljaga lubavad ja kindlustavad.

Aga miks te endale magneetilist kaarti ei muretse? ütlevad nad. Raha väljavõtmise kaarti ja sissemaksmise kaarti. Ostukaarti ja kõige parem veel krediitkaarti. Et ostad ka siis, kui sul üldse raha ei ole.

Ma tahan teada, kas mul raha on. Ja kui palju mul on. Mitte seista koju kätte saadetud arvete ees, millede jaoks mul kate puudub.

*

Ma olen muidugi nii vana. Võib-olla tahavad inimesed tõesti teistii ja moodsamalt elada.

Ühel päeval peale pikki vintsutusi nii panga kui postkontori sabades jõudsin ma meie väikese Lidingö haigla kohvikruumi. Võrdlemisi täis istunud lauas, kus sinistes tööriietes ehitusmehed kohvi jõid, sain ma koguni platsi.

Nad tegid mingit vaheseina suitsetajate ja mittesuitsetajate poole vahele ja tõusid õige varsti tööle tagasi. Üks nendest jäi siiski edasi istuma. Vaatas pisut äraoleval, aga kikkis kõrvul teise laua poole akna all, kus kolm tädit juttu ajada sädistasid.

Ka mina pöörasin pilgu sinna suunda, kuigi ma alguses midagi ei taibanud. Sädis-

tas peamiselt üks tädidest tumepruunikas kleidis, välimuselt õige ligitõmbav brünett oma küpses närbusvas elueas.

— Noh, jäi hommikul sinna minu voodisse magama, kuulutas ta suurel häälel, kui ta kõige lõpuks nagu teatud eufoorias püsti tõusis ja kergelt tantsisklevalt meie lauale ligines.

Ta läks minust mööda, vaikivale ja vaadevale ning kuulavale mehele õige ligi. — Mis asja sina siis nii hapu välja näed? küsis ta. Ja vastust ootamata tantsiskles edasi, tööle.

Võib-olla ei ole tänapäeval tõesti mitte ei posti ega telefoni tarvis. Vähemalt mitte selleks tarbeks. Paari osavalt sihitud sõna ja lausega on terve vahekorid selge ja klaar.

Illustratsioonid: Otto Paju

STOKHOLMA

EELK Stokholmi Kogudus Jumalateenistused Jakobi kirikus kell 14.00 Koguduse õpetaja Ingo Tiit Jaagu

Pühapäev, 12. mail — Emadepäeva jumalateenistus. Laululehed.

Pühapäev, 26. mail — Jumalateenistus. Lauluraamatud.

Pühapäev, 2. juunil — Jumalateenistus armulauda. Lauluraamatud.

Reedel, 14. juunil kell 17.00 — Balti leinajumalateenistus. Laululehed.

Esmaspäev, 24. juunil kell 18.00 — Surnuaiapiha Metsakalmistul.

PIIBLITUNNID

teisipäeval, 4. juunil kell 17.00 koguduse ruumides Wallingatan 32, II. Tere tulemast!

NB! PIIBEL koos PIIBLI VÄIKESE SÖNARAAMATUGA müügil koguduse kantseleis. Hind 80,- krooni.

Eesti Apostlik-Õigeusu Püha Nikolai Peakirik Stokholmis

Bellmansgatan 13

Ülempreester Nikolai Suursööt

tel. 08/653 50 83

Protodiakon Nikolai Arbus

tel. 08/747 91 15

Jumalateenistused

Neljapäev, 9. mail kell 11.00 — Taevaminemispüha — Liturgia — Nigulapäev.

Esmaspäev, 20. mail kell 14.00 — Üldine hingepalve Metsakalmistul, metropoliit Aleksandri haual.

Pühapäev, 26. mail kell 11.00 — Liturgia.

Pühapäev, 2. juunil kell 11.00 — Liturgia.

Pühapäev, 16. juunil kell 11.00 — Liturgia rootsi keeles.

Pühapäev, 30. juunil kell 11.00 — Palve-

teenistus.

Pühapäev, 7. juulil kell 11.00 — Liturgia.

Teenistused Göteborgis, Guldhedeni Kristuse Ülestõusmispüha kirikus:

Pühapäev, 30. mail kell 11.00 — Liturgia.

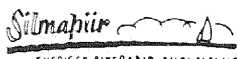
UPSALA

EELK Upsala kogudus Jumalateenistus

Teenib koguduse õpetaja
praost Voldemar Takkel
organist Enn Maripuu
tel. 026/68 33 69

Pühapäev, 12. mail kell 13.30 Emadepäeva jumalateenistus. Epistli lugeja Eero Paldrok.

Pühapäev, 16. juunil kell 13.30 Kõuditatute mälestusjumalateenistus. Epistlit loeb Helga Nõu.

Rootsi raadio 2. programm

Kolmapäev, 5. juunil kella 19.20—19.50 (Muudetud kellaaeg!)

EELK Göteborgi ja Lääne-Rootsi kogudus

GÖTEBORGE

Kristiine kirikus kell 14.00

Pühapäev, 12. mail — Jumalateenistus. Armulaud. Laululehed.

Pühapäev, 9. juunil — Kõuditamispäeva leinajumalateenistus koos lätlastega.

ALINGSÅS

Maakirikus kell 15.00

Laupäev, 18. mail — Nelipühi jumalateenistus. Armulaud.

Laupäev, 1. juunil — Emadepäeva jumalateenistus. Laululehed.

BORÅS

S:t Caroli kirikus

Laupäev, 11. mail — Emadepäeva jumalateenistus. Laululehed.

Laupäev, 25. mail — Jumalateenistus. Armulaud. Laululehed.

HALMSTAD

S:t Olavs Petri kirikus kell 14.00

Esmaspäev, 20. mail — Nelipühi ja emadepäeva jumalateenistus. Koosviibimine.

LYSEKIL

Linnakirikus kell 14.00

Pühapäev, 2. juunil — Jumalateenistus. Laululehed. Koosviibimine.

ESKILSTUNÄT

EELK Eskilstuna kogudus Jumalateenistused Forsi kirikus. Laululehed

Õpetaja Harri Mõtsnik
Orelil Harald Nurk

Laupäev, 25. mail kell 13.30 — Jumalateenistus.

Laupäev, 15. juunil kell 13.30 — Kõuditatute mälestusjumalateenistus.

EELK Lõuna-Rootsi kogudus Jumalateenistused

Teenib õpetaja Heiner Erendi
Tel. 042-26 21 00

Malmö Saksa kirik

Pühapäev, 12. mail kell 16.00. Armulaud. Koosviibimine.

Eesti Kultuuri Koondise büroo suveaeg

EKK büroo suvised lahtioleku ajad on järgmised: esmaspäevast kuni neljapäevani kella 9.00—16.00, reedeti kella 9.00—14.00.

GÖTEBORGE

Eesti Laulupidu Rootsis

Reedel, 17. mail — Laevasõit skäärides. Stenpiren kl. 18.45.

Laupäev, 18. mail kirikukontsert Toomkirikus kell 14.00 ja kell 19.00 "Kirev õhtu kõigile" noorte korraldusel Gamlestaden'i Medborgarhusis.

Pühapäev, 19. mail kell 12.00 Lauupeo rongkäik Gustav Adolf turult, kell 14.00 Laulupidu kontserthoones. Rahvapidu kell 19.00 Chalmersi restoranis.

Esmaspäev, 20. mail kell 14.00 Rahvantsupidu Kontsertmajas.

*

Laupäev, 8. juunil Koitjärve Suvepäev. 1.—21. juulini Leerilaager Metsakodus. 27. juulist — 3. aug. Gullmarn-SSF Kungälvil lipkonna poolt korraldatav Suurlaager.

* Keeleõpetaja Marje Õunapuu Upsalas saab 18. mail 50-aastaseks.

* Leida Lindström, neiuena Toomelaid, ja Herman Lindström tähistasid 8. apr. Huddinges oma kuldpulmapäeva.

* Tekla Hanson Nael USA-s saab 13. juulil 107-aastaseks.

Leinateateid

Hilda Uukareda suri 15. apr. Göteborgis. Ta oli sünd. 20. apr. 1910.

Peeter Kibal suri 14. apr. Stokholmis. Ta oli sünd. 16. okt. 1913.

Õie Jüris suri 22. apr. Eskilstunas. Ta oli sünd. 20. juulil 1912 Pühajärvel.

Patrik Rodén sai 22. apr. õnnetult surma Lindomes, Göteborgi lähedal. Ta oli sünd. 29. märtsil 1976 samas.

Marta Vares suri 17. apr. Stokholmis. Ta oli sünd. 21. märtsil Rägaveres, Virumaal.

Auguste Saar, neiuena Treeter, suri 20. apr. Göteborgis. Ta oli sünd. 11. veebr. 1909.

Arhitekt Aadu Madar suri 25. apr. Ulrichchannis. Ta oli sünd. 4. märtsil 1913 Järvamaal.

Aili Haale, neiuena Aug, suri 22. apr. Nackas, Stokholmi lähedal.

Aadu Kallas suri 7. apr. Torontos. Ta oli sünd. 19. dets. 1909 Hiiumaal. Lõpetas EV Sõjakooli lipnikuna 1931 ja Tartu Ülikooli õigusteaduskonna 1936. Akad. kuulus Eesti Üliõpilaste Seltsi.

Linda Mae Ostrat suri 12. apr. San Franciscos. Ta oli sünd. 11. mail 1908 San Franciscos.

Õpetaja Ernst Lootsmaa suri 16. apr. Kanadas. Ta oli sünd. 1. okt. 1908 Narva-Jõesuus.

Abi ravisutustele
Eestis! Pg. 55 09 35-1

Sihtasutus
EESTI ÜHISABI

STOKHOLMA

Eesti Kultuuri Koondises registreeritud üritused:

Teisipäev, 14. mail kell 11.00 avatakse Mäster Samuelsgat. 2 viie eesti keraamiku näitus "Konsthantverkarna" galeriis. Näituse avab Eesti kunstimuseumide dir. Marika Valk. Keraamikud Leo Rohlin, Helle Videvik, Annika Teder, Vive Väljaots ja Margot Tasel esitavad oma töid.

Teisipäev, 14. mail kell 18.00 "MET-ROO" ettekandeõhtu sarjas "Eesti ja väliseestlased" Eesti Majas, Walling. 34, II Humanitase ruumis. Kõnelevad Rudolf Jalakas ja Aleksander Terras.

Kolmapäev, 22. mail Eesti Televisiooni filmiõhtu Eesti Majas. Kaks filmi Ed. Tubina elust, koos kommentaaridega.

Teisipäev, 28. mail kell 13.00 EPÜS kokkutulek teenindusmajas "Väderkvamen".

Teisipäev, 28. mail kell 18.00 "MET-ROO" ettekandeõhtu sarjas "Eesti ja väliseestlased" Eesti Majas, Walling. 34, II Humanitase ruumis. Kõnelevad Ivo Iliste ja Aleksander Loit.

Teisipäev, 28. mail kell 18.00 Eesti Maja seltskondlikes ruumides Walling. 34, I kõneleb Harri Kiisk teemal "Kaljo Raidi soololaulud". Korraldab Eesti Teaduslik Selts Rootsis.

Kolmapäev, 29. mail kell 18.00 AS Eesti Maja aastapeakoosolek.

Reedel, 31. mail Tallinna Tehnikaülikoli Kammerkoori kontserdid kell 11.00 Nacka aulaks ja kell 19.30 Boo kabelis.

Laupäev, 1. juunil "METROO" suvepäev Veskijärvel. Ettekande sarjas "Eesti ja väliseestlased" üldarutlus ja kokkuvõte. Jüri-Karl Seim. Informatsioon tel. 08/38 83 43 (Seim), 0753/81051 (Loorents).

Reedel, 14. juunil kell 17.00 Balti leinajumalateenistus Jakobi kirikus.

*

Pühapäev, 29. sept. kell 15.00 Eesti Sõjaveteranide Sõprusühingu ja Ohvitseride Kogu korraldusel Sinimägede päev Eesti Majas.

Pühapäev, 20. okt. kell 15.00 "Triinu" 39. aastapäeva koosviibimine Eesti Majas.

Pühapäev, 27. okt. kell 14.00 "Sügissheli" kontsert Jakobi kirikus.

Pühapäev, 24. nov. kell 15.00 Eesti Sõjaveteranide Sõprusühingu ja Ohvitseride Kogu korraldusel Vabadussõja alguse 73. aastapäeva tähistamine Eesti Majas.

Laupäev, 30. nov. kell 15.00 EKK jõulu-näituse avamine Eesti Majas.

KUI ESINEB SURMAJUHTUM

Gillis Edman Begravningsbyrå AB
Stora Nygatan 15
411 08 Göteborg

Telefon 031 - 15 53 06

Korraldab surmajuhtumi puhul kõike
ülma vastutustundega.
Kauaaegsed kogemused
eestikombeliste matustest

ent

Aadress: c/o "Teataja". Wallingatan 32, I
Kaastiöö saata aadressil: Box 16 323, 103 26 Stockholm
Telefon: 08 - 20 70 61

Nr. 324

Mai 1991

Miks mitte?

Kas kirjasõna valetab?

Hiljuti hilinevad kevad pole endaga kaasa toonud kõike seda, mis me võib-olla oleks soovinud. Kus leida süüdlasi? Süüdlase leidmine kuulub nimelt kõige tähtsamate tegevuste hulka, mida meil, inimestel, on läbi viia. Kuigi mitmeid olusid ei saa just ühe või isegi grupi kaela ajada, võime konstateerida, et seda asjaolu, mida ei saaks kellegi kaela ajada, pole meie mõttemaailmas olemas. Seega pole mitte öeldud, et see, mis mõttemaailmas eksisteerib, teeb seda ka tõelises maailmas. (järgneb)

Mis laadi loom (või lind) tõde võiks olla, seda arutasid juba vanad kreeklased. On isegi võimalik, et seda on inimkond varemgi arutanud, aga sellest puuduvad kirjutised lihtsalt sel põhjusel, et kirjutamisvõime oli arenemata. Ka mõlemisvõime oli ka arenemata, seda me ajalukku vaadates kindlasti ei tea.

Võime ka oletada, et kolmetuhande aasta pärast on ehk keegi lugenud neid mõtteid, mida meie siin omal ajal mõtlesime. Kuidas neid arvustatakse, seda meie ei tea. Loodetavasti on aga teadmine meie ajastust nii suur, et allikakriitikas suudetakse vahet teha iga kirjutise tekkeloo ja selle avaldamismeediumi vahel ning seega ka selle tähtsuses, mida see meie ajastul oli. Teiste

sõnadega öeldud — jumal hoidku selle eest, et kolmetuhande aasta pärast ei osata enam vahet teha seaduste teksti ja ajaleheteksti vahel, mis meie ajal on kirjutatud.

Mida nad sel juhul meie ühiskonnast arvaks? Arvavad ehk..., päh, pole isegi võimalik ette kujutada, mida nad arvavad. Miks siis nii palju selle üle filosoferida? Teadmine on võim, öeldakse. See, kes kerge-meelselt usub kõike, mis on kirja pandud, sellel võib halvasti minna.

Mul oli kord tuttav, kellel oli tavaks öelda: "Kirjasõna ei valeta kunagi. Aga kirjasõna kirjutaja ehk valetab." Ta polnud suuri kursusi ülikoolis läbi teinud, et seda endale selgeks õppida, aga see oli tal selge sellegipärast, kuigi filosoof saaks selle seiga tõestamiseks luua suhteliselt keerulise kirjutise.

Ma olen ju üsna mitu aastat sinu arengut jälginud ja püüdnud sulle kõige olulisemaid olu tarkusi õpetada, kaasaarvatud ka, et mitteoluline on oluline. Kui sa nüüd gümnaasiumi viimase klassi lõpetad, tekib mul kartus, et ma pole jõudnud sulle ehk kõiki olulisi asju elus öelda. Õnneks on sul veel elu ees, mille jooksul jõud ise veel ka midagi õppida. Ja pea mees — ära kirjasõna kunagi usu.

JaAk

Jalgpallitüdruk Tiina

Mõni aasta tagasi tegime ENT-is intervjuu Tiina Männikuga tema spordiala, tüdrukute jalgpalli kohta, mis ehk ikka veel on natuke ebatavaline. (Vähemalt intervjuu-eerija arust.)

Nüüd küsitakse Tiinat praeguse olukorra kohta, nii tema enda kui spordiala kohta üldiselt.

— Kas mängid ikka edasi?

— Jah, ma mängin edasi ja teen seda oma klubis Älvsjö AIK-s, kus algusest peale olen mänginud.

— Kas sa leiad, et tüdrukute jalgpall spordialana on viimaste aastate jooksul vähenenud või suurenenud?

— Igatahes mitte vähenenud, pigem suurenenud.

— Kuidas on tegevus ja treeningud organiseeritud?

— Mängitakse, s.t. treenitakse ja võisteldakse aastakäikude kaupa. Kevadel märts/aprillis algavad välismängud. Talvel on treeningud sees. Siis mängime kergema palliga ja väravateks on käsipalliväravad. Võistlused kestavad terve kevade ja varasigse. Stockholm piirkonna klubid võistlevad omavahel. Igal suvel on laager, mis kestab 1–2 nädalat.

— Kui kaua sa nüüd juba oled jalgpalli mänginud?

— Organiseeritud seitse aastat.

— On sul mõni huvitav mälestus mõnest laagrist või võistlusest?

— Põnev oli osa võtta mõõdunud suvist noorte maailmavõistlustest (cup). See toimus Göteborgis ning mees- ja naiskondi oli tõesti tervest maailmast kokku tulnud. Näiteks Mehhikost, USA-st, Ungarist ja muidugi tavalistest Euroopa maadest ning Skandinaaviast. Ja ka Eestist. Avatseremooni ajal kanti sisse teiste lippude hulgas ka Eesti lipp. Sellest saingi teada, et eestlased olid kaasas. Võistlustes ei puutunud nendega kokku, sest tüdrukud võistlesid omavahel ja Eestis tüdrukud veel jalgpalli ei mängi.

BALT-PRESS

nr. 4 — aprill 1991

SISUKORD:

Rahvaliidumiste ja parteide tekkimine ning ümberkujunemine
Intervjuu Eesti esindajaga Vene ülemnõukogu juures
Miks oli tarvis muuta ülemnõukogu presiidiumi koosseisu
Ülemnõukogu presiidiumi uus koosseis
"Gorbašovi jumalus on tohtu ja koletu monstrum nimega keskus"
Ajalooline Bezõmenski: kuhu kadusid salaprotokollid?
"Postimees" Toompead vallutamas
Lennart Meri: reaktsoonidest Taani-Eesti lepetele
"Estline" konflikti pooled ei vaiki enam
"Estonia" orkester ei sõida siiski Savonlinna ooperifestivalile
Sõjaväeteenistuse asemel töötetistusest Eestis
Sisevägede polgust 15 eestlast kolmeks kuuks Mägi-Karabahi
Vytautas Landsbergis pole rahul Balti koostööga
Ettepanek: Balti küsimus tuleb lahendada rahvusvahelisel konverentsil
Island vahendajaks N. Liidu ja Baltimaade vahelistes läbirääkimistes
Eesti ajakirjandus jõuab Moskvasse kuujalalise hilinemisega
Uno Liivak küsib: kas me tahame Riigivolikogu või Riigikogu valimisi?
Akadeemik Arno Kõöma toetab valitsuse majanduspoliitikat
Rahareformikomitee esimeheks kinnitati E. Savisaar jaliikmeks R. Otsason
Eesti Teaduse ekspertiis osaleb 30 ekspertide rühma
Põhjamaade välisministrite avaldus Balti riikide kohta
Perekonnaseisu statistika sünnist surmani 1990. aasta kohta
N. Liidu TV kõige populaarsema infosaate tootajad said etterikelu
Eesti maamehed löid 23. märtsil oma partei
Arnold Rüütel ei poolda riigimajandite laialisaatmist praegu
100.000 krooni Balti Infokeskuse toetuseks
Eesti Vabariigi isikutunnistused tulekul
Eesti Kongress soovib Taastava Kogu valimisi juba tänavu
Eesti krooni trükitavat Ühendriikides
Eestis kasutusele Rootsi-Soome isikunimed süsteem
Pool palgast läheb maksudeks
Nõukogude diplomaatia arvudes
Arnold Rüütel kohtus president Bushiga
Arnold Rüütel kõige populaarsem poliitik Eestis
Rahvakoosolek teemal "Mida teeme pärast referendumit"
Avo Kõk: Eesti majandusreformi aluseks endiselt IME kontseptsioon
Ülemnõukogu hoonet katusest Kadriorus varastati satelliitantenn
Musta turu hind uutest jahindadest siiski kõrgem
Leedu Vabariigi majandus 1991. a. jaanuaris-veebruaries
Tallinnas korraldatakse suvel slaavi laulu- ja tantsumpidu
Millega ülemnõukogus saadiku 1 peale töökohustuste veel tegelevad

Kes Kus?

• METROO suveseminar

* Ann Tiitso ja Sven-Olov Wallmark laulatakse 18. mail kell 14.30 Djursholms kapell'is.

* Peter Järvi ja Lotta Ahlgren said 19. apr. Nacka haiglas teise poja nimega Robin.

Õhtuti oli kõigil osavõtjail prii sissepääs Lisebergi, kus oli ka korraldatud disco ainult neile. Lisebergis saingi juhuslikult kokku eesti poistega, kui läksin neile nende keelehädas oma eesti keelega appi. Nende suureks illatuseks.

— Eestisse pole niisiti naiste jalgpall veel jõudnud. Kui sina seal olid ja oma spordist rääkisid, kas äratas see illatus?

— Seda küll. Tore oli 1989. a. suvel Käärkul Metroo laagris, kus peeti maha võistlus "maailm" Eesti vastu. Mängijate vanus varieerus umbes kümnest aastast kuni neljakümneni. Ja mina olin kahe meeskonna peale kokku ainus tüdruk. Eesti võitis, "maailm" kaotas, nagu mäletan vist 4–2.

— Mis osa sa jalgpallinaiskonnas mängid?

— Olen keskstormaja. Lõõn ka väravaid, kui hästi läheb.

— Ja tulevik?

— Kavatsen mängida nii kaua kui see mind huvitab!

— HEAD EDU!

peetakse tänavu Eestis, Saaremaal 21.–27. juulini. Seminarit teemaks on rahvusliku identuse küsimused ning Saaremaa tundmaõppimine.

Nende teemade ühiseks nimetajaks on Ühe Ida-Euroopa väikerahva eksistentsiväljavaated pingelõdvenduse ja Euroopa integratsiooni tingimustes, ehk: Saaremaa Eestis — Eesti Põhjalas — Põhjala Euroopas.

Loomulikult kuulume seminaril ka ettekandeid teistelt teemadel.

Seminarist osavõtt maksab täiskasvanuil 1100 Rkr. (METROO liikmel 1000 kr.) ja lapsel (3–16 a.) 500 Rkr. Sellele lisandub sõidukulu Tallinnasse ja tagasi.

Välis-Eesti osavõtjatele on seminaril ette nähtud 40 kohta, kaasa arvatud lapsed.

Registreerimisavalduse saamiseks palume ühendust võtta Ühinguiga METROO aadressil: Valda Loorents, Vickerv. 3, 7 tr., 145 69 Norsholm, tel. 0753/810 51 või Jüri Seim, Maltesholmsv. 168 n.b., 162 37 Vällingby, tel. 08/38 83 43. Registreerimise viimane tähtpäev on 15. mai.

* Mats Miljand sai auhinna 15.000 krooni oma romaani "Landstigning" eest Rootsi Kirjanikeliidu ilukirjanduslikult kirjanikeklubilt.

* Liidia Pütspe Stockholmis tähistab 20. mail oma 70. sünnipäeva.

ENT/IP

STÖD BALTERNAS KAMP FÖR FRIHET OCH DEMOKRATI

En kort krönika över utvecklingen i Baltikum 1990—1991

Januari 1990

Enligt TASS hävdar Gorbatsjov i ett tal i Litauen att 40% av invånare i Estland sedan forna tider har varit av slavisk härkomst. På slutet av trettioalet utgjorde icke-ester 12% av totalbefolkningen, 8% var då ryssar.

Februari 1990

Till 15 februari har totalt 1732 inkallade återsänt sina inkallelseorder. Under hösten 1989 vägrar 139 unga män att göra värnplikt i den sovjetiska krigsmakten.

I Jans kyrka i Tallinn överlämnas 100.000 biblar som en gåva till Estland. Biblarna förmedlas av det Finska Bibelsällskapet.

Mars 1990

Den 9 mars grundas det Estniska Liberaldemokratiska partiet. Till ordförande väljs Paul-Erik Rummo. Estniska Kongressen sammanträder under två dagar främst för att diskutera fredsfördraget i Tartu 1920 som grund för Estniska Republikens återupprättande. Estniska KGB:s chef Karl Kortelainen befrias från sitt uppdrag. Den 18 mars genomförs val till Estlands Högsta Sovjet. De genomförs under demokratiska former, dock utan angivande av de nominerades ev partitillhörighet. 78% av valmanskåren deltar i valen.

Litauens Högsta Sovjet förklarar Litauen självständigt. Därefter sammanträder i Vilnius representanter för det Baltiska Rådet. Rådet understryker de baltiska staternas strävan att på ett fredligt och parlamentariskt sätt återställa sin självständighet.

Den 26 mars öppnas flyglinjen mellan Tallinn och Helsingfors åter. Sedan 1940 har ingen flygförbindelse existerat. Det nyvalda Högsta Sovjet sammanträder och återväljer som ordförande Arnold Rüütel. Estlands Högsta Sovjet fastställer att Estlands ockupation 17 juni 1940 *de jure* inte har avbrutit Estniska Republikens existens även om Estlands territorium hittills är ockuperat. Man befinner sig i en övergångsperiod som måste sluta med att konstitutionella statliga organ åter bildas.

Högsta Sovjet erkänner Estniska Kongressen som företrädare av estniska medborgare och delar kongressens uppfattning om att Estniska Republiken skall återuppstå.

Hela regeringen avgår.

April 1990

Högsta Sovjet utnämner Edgar Savisaar till statsminister. Ny regering bildas. Det meddelas att Estlands totalbefolkning den 12 januari 1989 uppgick till 1.572.900 personer. Av dessa var 61,5% ester och 30,3% ryssar.

I Tartu firar den äldsta estniska akademiska organisationen Estniska Studentföreningen sin 120-årsdag. I Vilnius sammanträder de baltiska staternas regeringschefer. De överenskommer bl a om ekonomiskt samarbete och skapande av en baltisk marknad. Överenskommelsen gäller till sekelskiftet.

16 Vita Husets rådgivare från USA besöker Estland. Man diskuterar politiska och ekonomiska relationer mellan Estland och övriga Sovjetunionen, relationer mellan USA och Estland samt förutsättningar för att lösa krisituationen i Baltikum.

Maj 1990

Estlands Högsta Sovjet beslutar att ersätta benämningen Estniska Socialistiska Sovjetrepubliken med Estniska Republiken. Man beslutar också att inte längre betrakta Sovjetunionens statsvapen, flagga och nationalsång som statliga symboler.

Sovjetunionens president förklarar den 14 maj att de av Estlands Högsta Sovjet i mars fattade besluten om Estlands status är ogiltiga.

Den 15 maj genomför interntörelsen en demonstration på Domberget framför regerings- och parlamentsbyggnader. Demonstrationen urartar. Statsministern vänder sig via radio till folket och kallar dem till Domberget för att skydda statsmakterna. Demonstrationen upplöses och frivilliga obehäpnade skyddsgrupper börjar bevaka alla viktigare offentliga byggnader i Tallinn. Samma dag genomför interntörelsen en demonstration även i Riga.

Estlands Journalistförbund blir medlem av det Internationella Journalistförbundet.

Estlands Folkfront genomför sin kongress. Även Estniska Kongressen sammanträder.

Edgar Savisaar besöker Sverige och sammanträder med statsminister Ingvar Carlsson samt representanter för näringslivet.

Juni 1990

En delegation från Estlands Högsta Sovjet med ordföranden (presidenten) Arnold Rüütel i spetsen besöker Sverige. De sammanträffar med representanter för riksdagen, statsministern och representanter för de politiska partierna.

I Tallinn, i USA-konsulatets forna byggnad, invigs högtidligt den nya Estnisk-Amerikanska handelskammaren.

Litauens befullmäktigade representant i Estland överlämnar sina kreditbrev till den estniska regeringen.

Regeringen beslutar att tillåta att privatföretag startas inom handeln och restaurangnäringen.

Efter många decennier öppnas åter en fartygsförbindelse mellan Tallinn och Stockholm. Fartyget heter Nord Estonia, och tillhör rederiet "Estline" som i sin tur tillhör Nordström & Thulin koncernen.

Juli 1990

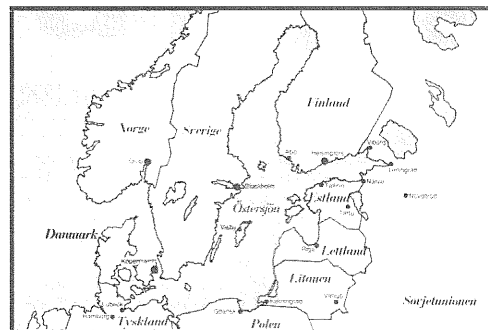
I Lettland (Jurmala) möter de baltiska staternas ledare Boris Jeltsin. Man beslutar att börja förbereda bilateral avtal mellan de baltiska staterna och Ryska Rådsrepubliken.

Augusti 1990

Edgar Savisaar och Sovjetunionens inrikesminister V. Bakatin undertecknar ett avtal enligt vilket det blir möjligt för det estniska inrikesministeriet att agera självständigt.

I Tallinn öppnas Danmarks Kulturinstitut.

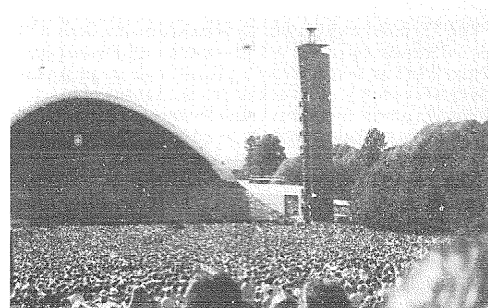
I Moskva påbörjas överläggningar mellan Sovjetunionen och Estniska Republiken.

Östersjöområdets historia har i tolvhundra år präglats av en ständig kamp mellan tre maktsfärer samtidigt som balterna strävat för sin särart och frihet.

I Baltikum finns inga stående Stalinstatyer kvar. I en verkstad i Vilnius försöker man rengöra Stalin efter färgkastning från demonstrationer. (Photo: National Geographic, Nov. 1990).

I den första fria sångfesten i Tallinn sommaren 1990 deltog ca 30 000 sångare med ca 400 000 åskådare.

En liknande sångfest hölls i Riga.

Årskiftet 1990/91 började stora demonstrationer organiseras mot Moskvas centralmakt såväl i Lettland som i Litauen.

VI STÖDER BALTERNA

September 1990

Moskva avbryter de ovannämnda överläggningarna och hävdar att överläggningar är möjliga endast mellan självständiga stater, inte med delrepubliker.

Tre socialdemokratiska partier i Estland — Estlands Demokratiska Arbetarparti, Estlands Socialdemokratiska Självständighetsparti och Estlands Ryska Socialdemokratiska Parti — håller kongress och går samman till ett parti: Estlands Socialdemokratiska Parti. Till ordförande väljs Marju Lauristin.

Det svenska Exportrådet öppnar sitt kontor i Tallinn.

Island uttrycker i FN stöd för de baltiska staternas självständighet.

Oktober 1990

En delegation från den svenska riksdagen besöker Tallinn. Talman Tage G. Petersson talar inför Estlands parlament (Högsta Sovjet).

Den Estniska Kongressen sammanträder för tredje gången och genomför nyval av den Estniska Kommittén.

Kvarlevorna efter Estlands president Konstantin Päts flyttas från Ryssland till Estland och begravs i Skogsskyrkgården i Tallinn. Statsminister Edgar Savisaar sammanträffar i Washington med president George Bush.

I Narva genomförs protestaktion mot upprättande av en ekonomisk gräns mellan Estland och Ryssland.

Det Estniska Socialdemokratiska Partiet blir full medlem i Socialistinternationalet.

November 1990

Baltiska Rådet möter i Vilnius. I ett uttalande till toppmötet i Paris anhängs om ett klarläggande av de Baltiska staternas juridiska status.

December 1990

Den 8 december avslutas det tredje sk Tallinn-mötet. Dessa möten har till syfte att tillskapa direktkontakt mellan olika delrepubliker och områden i Sovjetunionen. Denna gång deltar nio delegationer: den armeniska, estniska, kasachiska, lettiska, litauiska, ryska, ukrainska och vitryska samt en delegation från Moskva. Man diskuterar förutsättningar för ett ekonomiskt samarbete och undertecknar fyra samarbetsavtal.

Den 20 december öppnas i Köpenhamn i närvaro av baltiska och nordiska utrikesministrar det Baltiska Informationskontoret.

Januari 1991

I Moskva beslutar man att tvångsmobilisera de baltiska ungdomar som vägrar att göra militärtjänst i Röda Armen. Militära specialenheter sänds till Litauen. Motoriserade enheter demonstrerar i Vilnius bl a framför parlamentet. Den 13 januari angriper och ockuperar specialstyrkorna TV-tornet och senare även det sk tidningshuset. Angreppet mot TV-tornet kräver 15 dödsoffer och ett hundratal såras.

I Lettlands huvudstad Riga angriper specialstyrkorna den 20 januari inrikesministeriets byggnad. Fem personer dödas och tio såras.

Uppenbarligen försöker centralmakterna i Moskva genomföra dessa aktioner i Baltikum i Gulfkrisens skugga.

Händelserna i Vilnius och Riga leder dock trots kriget vid Persiska viken till starka internationella fördömanden. Protesterna är särskilt starka i Skandinavien.

Den 13 januari undertecknar Rysslands president Boris Jeltsin och ordförandena i de baltiska staternas Högsta Sovjeter en protest och hänvändelse till FN med krav på att sammankalla en konferens om de baltiska frågorna. Jeltsin vänder sig också till de sovjetiska krigsmakterna och hemställer att de inte skall utnyttja sin kraft och vapen mot de Baltiska staterna.

Den 20 januari demonstrerar hundratalsentals Moskva-bor mot aggressionen i Baltikum. I Leningrad genomförs en solidaritetsstrejk för att stödja de Baltiska staterna.

I Tallinn öppnas Nordiska Rådets informationsbyrå.

Representanter för Estlands Högsta Sovjet (parlament) gästar Riksdagen i Stockholm.

Februari 1991

I Litauen genomförs en folkomröstning angående inställningen till självständighetsfrågan. 85% av de röstberättigade deltar i valet. 90,5 % av dessa röstar för fullständig självständighet.

Till följd av händelserna i Baltikum firas den estniska nationaldagen den 24 februari över hela världen särskilt högtidligt. De baltiska frågorna tas upp vid många internationella sammankomster.

I Stockholm börjar verksamheter vid de estniska och litauiska informationskontoren. Högsta Sovjets ordförande (president) Arnold Rüütel och statsminister Edgar Savisaar besöker Stockholm.

I Tallinn genomförs ett internationellt rådslag på temat *Mänskliga rättigheter och Estland*.

Mars 1991

Folkomröstningen angående självständigheten genomförs även i Estland och Lettland. Deltagandet i omröstningen är i Estland 83%, i Lettland 88 %. Av dessa röstar för fullständig självständighet i Estland 78%, i Lettland 74%.

I slutet av månaden besöker Arnold Rüütel Washington. Han tas emot av president George Bush och sammanträffar med medlemmar av regeringen och kongressen samt med journalister.

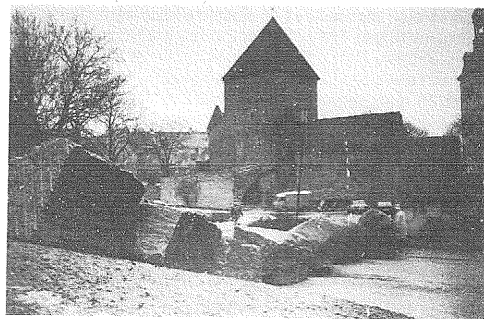
April 1991

Enligt estnisk press uppgår den sovjetiska militärmakten i Estland till 151.490 personer. Därtill kommer ca 33.000 familjemedlemmar som också bor i Estland.

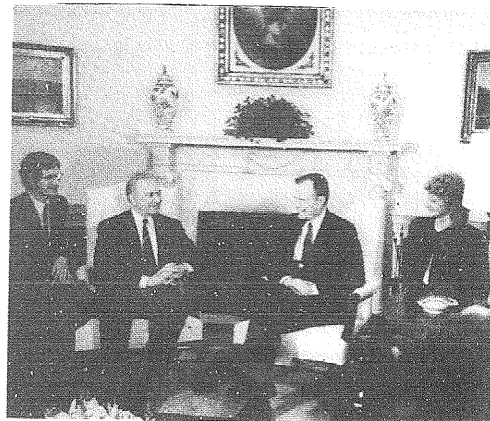
Den 15 april genomförs i Tallinn nya överläggningar mellan representanter för Sovjetunionens ledning och Estniska Republiken. Moskvas representanter framför åter uppfattningen att Estland, liksom de övriga baltiska staterna, alltjämt är delar av Sovjetunionen. Utråde kan ske enligt de procedurer som fastställs i den nya konstitutionen. Estland, liksom Lettland och Litauen, fasthåller uppfattningen att länderna ockuperades enligt en överenskommelse mellan Sovjet och Hitler-Tyskland. De har aldrig önskat ingå i Sovjetunionen. Folkomröstningarna visar att de som nu bor i Baltikum, inte heller önskar ingå i Sovjetunionen. Överläggningarna avslutas utan resultat.

Agressionen: Litauernas gravar i Vilnius.

Förberedelser i Tallinn: med stora stenblock hoppades man fördröja de motoriserade specialstyrkornas angrepp mot Domberget.

Estlands Högsta Sovjets ordförande (president) Arnold Rüütel mottogs av president George Bush i Washington D.C.

Tusentals deltagare firade i Stockholm Måndagsrörelsens årsdag den 18 mars 1991.